GABRIEL JANER MANILA, ANTONI POL, JAUME SANTANDREU I VÍCTOR GAYÀ

Parlaments pronunciats a l'acte de presentació del llibre *Manual per protegir-se de mestres i educadors* de Víctor Gayà

El dijous 22 de febrer de 1996 fou presentat, al Teatre Municipal de Palma, el llibre del psicòleg i escriptor Víctor Gayà, *Manual per protegir-se de mestres i educadors*, editat per Lleonard Muntaner. Hi intervingueren, per aquest ordre, Gabriel Janer Manila, Antoni Pol, Jaume Santandreu i Víctor Gayà, que pronunciaren sengles parlaments que es reproduceixen tot seguit.

Gabriel Janer Manila

Bon vespre a tots. Ens hem reunit per presentar aquest llibre de Víctor Gayà, *Manual per protegir-se de mestres i educadors.*

Crec que és un llibre a partir del qual es pot fer un bon debat sobre educació, sobre els mestres i sobre tantes coses que envolten el món de l'ensenyament.

D'aquest llibre, el primer que vull dir és que m'ho he passat molt bé llegint-lo; crec que és una bona cosa que es pugui dir això d'un llibre. I és un llibre no innocent —crec que no n'hi ha cap d'innocent— escrit contra algú, com els millors. I allò que es tracta de veure és contra qui està escrit. Naturalment quan escrius contra algú, escrius a favor d'algú altre, i aleshores es tracta d'escatir a favor de qui està escrit.

Manual per protegir-se... pot semblar un pamflet contra l'educació institucional, contra els mestres, contra la família educadora; però jo diria que és un llibre paradoxalment pedagògic, i ho és perquè reflecteix una posició ben definida, demostrant uns coneixements de psicologia i pedagogia profundíssims. A mi m'agradaria —i ben segur que ho faré— donar-lo a estudiants de pedagogia per veure d'organitzar el debat que jo m'imagín que el fet de llegir-lo pot suscitar.

No és un llibre contra l'educació, s'ha d'advertir d'entrada. Passa una mica com amb un llibre —recentment molt de moda— de Daniel Pennac, que es va despenjar amb una obra que es deia *Com una novel·la*, i que a primera vista anava contra la lectura dirigida des de l'escola, però que de fet anava en contra de la lectura imposada, ordenada, forçada, i a favor de la lectura crítica i lliure.

He dit que aquest llibre és extremadament pedagògic, i aquesta n'és la primera característica. Després diria que és un llibre ben dels anys setanta; d'aquell temps que parlàvem d'antipedagogia, d'antipsiquiatria, de pedagogia subterrània, de la societat desescolaritzada; és a dir, dins aquell moviment d'Ivan Illich, de Hevered Reimmer... Record que, en aquell temps, de vegades començava alguna classe citant Margaret Mead: «La meva àvia va voler que jo tingués una bona educació, per això no em va enviar mai a escola».

Però, en tercer lloc, aquest llibre entronca amb un corrent ben actual: el dels objectors d'escola, aquells que es neguen a anar a escola. Això sí, cap al·lot no hi ha anat mai voluntàriament, però ara ho manifesten públicament.

Manual per protegir-se de mestres i educadors és un llibre escrit amb humor, amb tota una extensa gamma de registres d'humor; és a dir, no és només satíric o irònic o burlesc o de paròdia, és tot això i més. Crec que és un humor molt mallorquí i que qualificaré d'humor jueu, el que els estudiosos de l'humor, de la sàtira, de la burla, denominen humor jueu i que consisteix en un humor escèptic, amarg, adolorit. En Charlot, per exemple, és un home marginat, desgraciat, que no se'n pot avenir, no se sap adaptar a la situació del món. És el tipus d'humor que després trobam en alguns matisos dels germans Marx, també a Jerry Lewis i, sobretot, a Woody Allen; jo crec que és un llibre molt dins la línia de Woody Allen, és un humor dolorós davant la incertesa de l'existència, amarg davant un món on no acaba de trobar el seu lloc, escèptic davant les solucions de l'engranatge; un sentiment adolorit que provoca el riure en comptes del plor. És a dir, davant el panorama de l'educació, davant la realitat que l'autor coneix molt bé des de la psicologia i des de la pedagogia, provoca el sentiment de riure en comptes de fer plorar.

Jo, a Víctor Gayà, li retrauria algunes coses. La primera, crec que encara té una excessiva fe en l'educació, encara creu una mica massa. En el llibre hi ha un plantejament, una proposta educativa i vull recordar que l'educació té més poder del que

ens pensam sobre la vida i la consciència de les persones.

El segon retret el faria a la classificació dels mestres. M'ha agradat molt aquesta classificació, és molt interessant, molt divertida, però jo hi hauria afegit un tipus del qual a vegades parl: el professor fàl·lic, aquell que viola la gent amb la seva ensenyança. De totes formes, potser que aquesta sigui una característica comuna a tots els esmentats.

En definitiva, allò que és aquest llibre és una absoluta defensa de l'autoeducació, això és el més important, fa una autèntica apologia de l'autoeducació: allò que tu faràs amb tu mateix.

Vull acabar amb un escriptor també dels anys setanta o seixanta que m'havia impressionat especialment: Jean Paul Sartre, que cap al final d'*Els mots* diu: «Al final de la meva vida som allò que els altres han fet de mi». Però, més endavant, torna a aquesta idea, que és la que a mi m'interessa especialment retreure ara: «Allò que m'importa no és el que els altres n'han fet de tu, sinó allò que tu faràs amb el que els altres n'han fet de tu». L'educació és molt sovint catastròfica, aquest llibre ho denuncia i ho fa amb gràcia i amb humor i, al final, amb saviesa, ens ve a dir que seràs tot allò que tu facis amb el que els altres n'hagin fet de tu. Moltes gràcies.

Antoni Pol Marcús

«Mai he sabut massa bé per a què serveixen els pròlegs dels llibres». Paraules que es llegeixen al pròleg, verset primer del *Manual per protegir-se de mestres i educadors.*

Benvolgut i ensinistrat auditori: Les sàvies paraules de l'hagiògraf educacional Bernat Sureda ens donen un sòlid punt de partida —el reconeixement de la pròpia ignorància— a ell, per encetar el pròleg, a mi, *ad antitesim*, per engegar aquesta presentació, amb la lleu diferència que les presentacions de llibres sí que serveixen per qualque cosa: serveixen a l'autor, a l'obra presentada i als assistents a l'acte.

Quan se'm va confiar la presentació d'aquest *Manual,* m'assaltaren una sèrie de dubtes sobre la meva idoneïtat: Com podia un aborigen de la Mallorca profunda, mancat d'assessor d'imatge, saltar a la gespa del màrqueting i engegar un acte per donar a conèixer un producte de caire preventiu? Què diria la Conferència Episcopal Hispana sobre aquest invent profilàctic? Seria prudent introduir nous elements de controvèrsia en uns moments d'agitació electoral? Què podria dir un professor exhaust i que mai ha sabut si la segona vocal neutra de la paraula «ensenyament» s'escriu amb e o amb a?

Vet aquí que, després de rumiar-ho, les meves reticències es convertiren en raons per acceptar la comanda.

Dedicaré un breu comentari a la coberta, la responsabilitat de la qual és de l'editor. La portada és, si més no, sibil·lina. El títol, la primera contradicció flagrant —i l'autor ho reconeix humilment ja a les primeres pàgines—, què ens pot ensenyar un llibre dedicat a protegir-se dels ensenyants?

És mèrit també de l'editor la recuperació de la decimonònica litografia siciliana «L'Educazione», que figura com a frontispici: d'una manera plàstica exposa un mètode didàctic que mai no hauria d'haver desaparegut de les nostres aules i que es caracteritzava per la seva eficàcia, eco-

logia i contundència. Per alguna raó la vida extrauterina s'engega amb una culbatuda a temps. Ho diuen els clàssics: «La vida, ja en néixer, és un gran plor». L'experimentada pedagogia havia introduït recursos per no interrompre aquest ritme vital, però ara..., la canyeta, el regle o el *puntero, ubi sunt?* De les palmetades, dels *catxetes* i dels *capons*, què se n'ha fet?

Quan es passa i repassa el cos del *Manual per protegir-se...*, una de les coses que criden l'atenció és la gran quantitat de gent que ens alliçona al llarg de la nostra vida: els pares ens ensenyen, des de la naixor, a tenir gana cada tres hores. A partir dels tres anys ens posen en mans de professionals: les jardineres, amb la seva obsessió per la netedat; les mestres que ens empelten de vergonya vers allò més natural; els mestres, transmissors de la part oficial de la cultura dominant; els professors de segona «ennarcisats» amb el seu diploma de llicenciatura; la *jet teacher* universitària i la seva supèrbia de cuirassat.

Fora del camp específicament acadèmic també pul·lulen els educadors que cerquen el nostre bé: l'Esperit Sant que es multiplica en la caterva de capellans i altres apòstols, exercint la càtedra de la llibertat de càtedra del Sant Esperit; els professionals de l'amor a la pàtria amb la seva peculiar pedagogia de fer la classe amb l'arma damunt la taula; les professionals de l'amor, capdavanteres de la metodologia activa, participativa, motivadora i personalitzada; els professors de la primera, segona i tercera feina que mai no poden acabar de complir la seva funció perquè el contracte no dóna temps per a més; i afegiu encara els docents de docència tàcita com els advocats, metges, assessors fiscals, botiguers, mecànics...

Trobareu els senyals identificadors de tots aquests espècimens en el *Manual* que ens ocupa. Me n'he deixat qualcun? Sí, no tingueu àrsia. Els darrers capítols estan dedicats a l'avifauna següent: companys sentimentals, esposos, amistançats, amants..., els sogres i la dictadora prole.

El *Manual* no presenta solament el llistat de l'exèrcit docent que cal tenir en compte per tal de protegir el nostre natural estat rousseaunià. En Víctor Gayà desemmascara descaradament els punts febles de l'enemic, pitja el botonet de la rialla histriònica que desintegra el rival, en recull després pietosament les desferres, les recompon i les col·loca dins nínxols metodològicament, didàcticament, cibernèticament perfectes que, com a vitrines de museu o pantalles de videojocs puguin servir per adoctrinar els usuaris. I això ho fa des de la metacontradicció: ensenya a no deixar-se ensenyar. El mètode és arriscat i sols pot usar-lo amb èxit un mestre, com en Víctor, que sàpiga barrejar els ingredients de la vaselina mediterrània: ironia, amabilitat, sentit de l'humor..., i un estil farcit d'enginy, de jocs de paraules, de neologismes, de definicions aristotèliques, com aquella que diu: «La penitència és un càstig no subjecte al control d'Amnistia Internacional, que el Síndic de Greuges arxiva per falta de proves i on el Tribunal de la Rota no hi entra, inhibint-se a favor de la Santíssima Trinitat».

Ja es veu que en Víctor Gayà juga fort i no té por a topar amb l'Església. D'altra banda es mostra amatent amb els «gonellistes» brindant-los expressions afortunades com «cristal·lí i mallorquí», en comptes de «clar i català». De vegades no se sap molt bé si l'expressió és una errada d'impremta, o una ironia, o un genial encontre de les dues coses, com la «tecnologia puta» de la pàgina 96.

Resumint. El *Manual per protegir-se de mestres i educadors* és un llibre divertit i profund, crític i afalagador, punyent i amable. Els primers a llegir-lo haurien de ser els mateixos mestres i educadors: tal vegada hi trobin un bon remei a la seva angoixa tots aquells que es considerin culpables dels fracassos del nostre sistema educatiu.

Si contenim les nostres ànsies redemptores, si sabem respectar l'obra de la naturalesa, si aconseguim de no fer malbé les coses i les persones que segueixen el cicle de les estacions, serem molt a prop de la tesi defensada per Víctor Gayà. Si, a més, preferim aprendre dels meteors, abans d'aixecar el coll de l'abric als nostres pupils, potser endevinem el temps que farà.

Jaume Santandreu

Em sent afalagat i honorat anit per seure a taula amb tan il·lustres presentadors, sobretot després d'aquesta mena de tesi pedagògica que ha fet en Gabriel Janer Manila, i d'aquesta irònica presentació, tan en consonància amb l'estil i el contingut del llibre que avui ens ocupa: *Manual per protegir-se de mestres i educadors.*

M'agradaria només dir una cosa: que aquest llibre m'ha agradat molt i ho dic a tothom. El trob una pura meravella, una delícia. I ara hauria de callar i ja està. Tots tenim dret, quan veiem un quadre o una pel·lícula, a dir: «M'ha agradat molt», i no haver-ho d'explicar. El mal vostre és que jo ara no seré tan valent per callar i anar-me'n tan tranquil, i us hauré d'endossar una sèrie de raonaments. De tota manera no us alliberareu ni de mestres ni d'educadors, ni tampoc de presentadors.

Jo hi veig tres vessants que em complauen molt:

El primer és el vessant literari. És un llibre especial, els déus facin que sigui el primer o el segon o el tercer —perquè mai saps on comencen les sèries—, però que sigui un llibre que obri camí dins aquest gènere que tant ens falta. Perquè, de poesia en tenim molta i molt bona; basta repassar els premis que donen en el Principat i..., bé, encara tenim poetes vius que..., no és que frisem que morin, però quan siguin morts els podrem fer molta més bulla, com, per exemple, en Blai Bonet. Novel·listes? Ja no ens poden donar més premis. Teatre? Anam esquifidets, però encara ho provam. D'assaig, ara comença, des que hi ha Universitat, i de ciència, igual. De crítica literària un desastre, res de res; n'anam molt mancats, aquí

ningú fa crítica, tots fem alabances i presentacions però no crítica. En Joan Mas sí que en feia, de crítica, però ara s'ha recollit dins la mediterrània peresa.

Tampoc hi havia, fins a la publicació del *Manual per protegir-se...*, aquesta dimensió, aquest gènere de la ironia, del divertiment, de l'humor. Bé, de fet hi havia un precedent molt pròxim que és el de n'Antoni Pol i Marcús, amb un llibre tan preciós com el que presentam anit, que es diu *Urbanitat de disseny*, un petit tresor. Aquests dos tresors de la ironia tenen en comú una dona binissalemera. Jo no sé si són les dones que els han fet així o és Binissalem que fa dones tan bones; el que sembla segur és que Víctor Gayà i Antoni Pol han anat a beure un bon vi dolç per devers Binissalem. Jo ja n'havia parlat amb en Víctor Gayà, que si un dia es fa la història d'aquesta nova forma literària tan necessària a Mallorca, hi podrien anar tot dos junts, com a principi.

Aquesta forma literària que no és poesia, ni novel·la, ni assaig, ni ciència i, aleshores, ho és tot junt, seria un poc el que podríem dir l'escriptura en majúscula de la gràcia. És curiós que, de totes les gràcies s'ha quedat amb el nom propi de Gràcia, aquella que duu més ironia, on no hi ha cinisme, ni sarcasme, ni mordacitat, però tampoc no hi ha avorriment. En aquest punt jo crec que en Víctor Gayà se'n duu un deu tant de conjunt com de forma, com de fons.

El Manual... el podeu obrir per qualsevol pàgina, trobareu que suca cada paraula i li treu tots els sentits i els enginys i, com deia n'Antoni Pol, de vegades t'atures en una paraula i et demanes si es tracta d'una errada d'impremta que ha quedat benissim o ha estat capaç de pensar-ho; i així tot té com una ressonància, com un segon sentit, i, clar, és un poc allò que dic a Camada: «Quan ja has fet por, et veuen darrera cada bubota».

Jo, anit, em volia permetre el luxe d'insultar en Víctor, anomenant-lo allò que realment és després d'haver escrit aquest llibre: Víctor, ets un asteista paremàtic! No ho pot ser qualsevol. Cercau-ho al diccionari, que per això n'hi ha, germans; veureu que diu *asteisme*, ironia fina, i *paràmia* és un proverbi. Jo crec que bé s'ha merescut aquest títol que pareix com una flastomia, un insult. Quan un passi un semàfor en vermell, li heu de dir «Ets un asteista paremàtic!», i mai no es creurà que li dieu: «Ets un doctorat en ironia fina proverbial».

Després del vessant literari, el segon vessant, molt important, que jo veig en aquest llibre, és el social. Jo crec que llibres com aquest són una aportació molt meritòria a la salut mental, al gran problema que tenim els homes d'avui, que és com entretenir el nostre pensament, com divertir el nostre cap. Jo crec que llibres com aquest fan allò que n'Eduard Bonnín (Eduardo, li deien ells) ens ensenyà als *cursillos de cristiandad*. Jo hi vaig ser professor, qui no és humil és perquè no vol, jo he fet de tot en aquest món, manco cosa bona. Doncs, n'Eduardo Bonnín ens deia, en castellà, que té més força: «*Sembrar de ironía los lugares peligrosos*».

Per a mi mon pare va ser un exemple d'aquesta categoria d'home, que sabia anar de berbes, mai sarcàstic, però amb una ironia extraordinària. Un altre exemplar que jo he estimat molt va ser Joan XXIII, que va compondre més coses amb una ironia que amb totes les encícliques possibles. Podríem posar molts d'exemples d'aquest mètode que consisteix a sortir pel camí de la ironia quan et cau una cosa violenta. Una de les frases que public al diari, perquè jo faig frases, m'agrada molt ferne, va un poc per aquesta *camada*. I és que em va impressionar que els bisbes francesos tinguessin el coratge per dir que, almanco els qui han de morir de la sida, per no propagar la mort, es poden posar un preservatiu; els bisbes d'Espanya digueren el contrari i jo o m'havia d'enrabiar o havia de fer una ironia d'allò. La frase diu: «Els bisbes espanyols haurien estat tan coratjuts com els francesos, si algú els hagués explicat que un condó no és res més que una mitra pel cap d'abaix».

Endemés dels vessants literari i social, un vessant personal. Jo m'hi he sentit. Quan he dit que m'agradava molt aquest llibre és perquè m'hi he sentit identificat, m'hi he trobat a moltes pàgines i me n'he rigut de mi mateix, però també m'he sentit identificat en la manera de dir i en la manera de fer, fins al punt que he pensat en aquella frase que diu: «La ironia és la tendresa dels tímids», que si mossegam és perquè no ens deixen besar.

Jo som un adorador de l'enginy, un adorador de les ocurrències. Jo llevaria la pena de mort de tot el món, però també la mort de pena. Només condemnaria els avorrits, no tenen dret a existir, i això no m'ho he inventat ara per quedar bé. En un llibre que sortirà ara mateix en aquesta mateixa editorial i que es diu *Tristesa amant*, hi ha un poema que comença així: «Un home trist, així, / sense poder ni glòria / contant sols amb les eines seves / de la ironia clarivident, / de l'enginy crític...»

Jo, en aquest moment, feria una súplica a en Víctor Gayà, i és que s'esforçàs i ens donàs un segon llibre que es digués *Manual per protegir-se de bisbes, monges i capellans*, que jo no tenc el coratge de fer.

I acab agraint-li que critiqui tothom manco les meves estimades al·lotes de la porta de Sant Antoni; voldria acabar llegint aquest paràgraf que ell els dedica: «El que sí vull en aquest lloc, és retre homenatge a les professionals de l'amor pel paper pedagògic (també terapèutic) que han desenvolupat abnegadament durant segles, i molt especialment en aquelles èpoques en què la disciplina sexual era ignorada, prohibida o perseguida oficialment. Elles saberen, en aquests difícils moments històrics, omplir aquest buit, i, endemés, ho feren sempre amb la proverbial metodologia —només molt recentment incorporada a altres matèries— activa, participativa, motivadora i personalitzada». Moltes gràcies.

Víctor Gayà

Després de les magnífiques intervencions de Gabriel Janer, Antoni Pol i Jaume Santandreu, jo faria bé de callar i deixar-vos amb l'encís de les seves paraules. Com que els meus companys de presentació han comentat el meu llibre amb incisió i profunditat, jo em permetré de ser absolutament breu i superficial, i no hi ha res més breu i superficial que la coberta. La coberta és per cobrir, per protegir, cosa que per a un *Manual per protegir-se...* és ben adient i necessària.

És clar que la coberta —ja ho ha advertit abans Antoni Pol— és obra de l'editor: d'ell n'és la concepció, ell és l'autor de la fotografia, i també del fotografiat. Una fotografia ben provocativa, per cert. Som al segon dia de quaresma i hem esperat fins ara per presentar aquest llibre la coberta del qual reflecteix una imatge de carnaval; tal vegada sigui aquest l'esperit del llibre: fer carnaval d'un tema que sembla tan seriós com la quaresma.

El nom de l'editor, Muntaner, també aporta el seu òbol a la significació protectora del llibre, ja que un muntaner no és altra cosa que un guarda, un guarda de muntanya o garriga.

Ara m'adon que aquest manual pertany a la col·lecció «Llibres de la Nostra Terra», com diu a la contracoberta, i ja pas una penada, perquè, segons això, només la gent de la nostra terra està a hores d'ara realment protegida; no sé si hauríem de pensar a exportar-lo.

Naturalment el títol de l'obra està escrit a la coberta, i ho està en lletres color carabassa (no sé si li hem de cercar qualque connotació, a això): *Manual per protegir-se de mestres i educadors.*

Manual és allò que es toca amb les mans, que es manipula, que es palpa; o que es toca amb els ulls que, com sabeu, molt sovint tenen més tacte que les mans. Llavors, no penseu que basti sentir-ne parlar, d'aquest llibre, sinó que s'ha de tocar i s'ha de llegir, i no solament per damunt, com faig ara, que jo ho puc fer perquè ja l'he llegit.

Per protegir-se. Janer Manila deia abans que aquest era un llibre *contra* algú. Jo no ho he pretès, altra cosa és que m'hagi traït el conscient reprimit. Jo he pretès que fos per protegir-se de les agressions dels altres, en comptes de ser jo l'agressor. D'altra banda, dubtava si en lloc de titular-lo *Manual per protegir-se...* no hagués estat millor fer-ho *Manual per capguardar-se...*, és a dir, que el que es tracta de protegir és el cap, Déu n'hi do!

Mestres i educadors. Què són? Hauríem d'endinsar-nos per les pàgines del llibre per tal d'aclarir-ho, i d'antuvi m'he proposat de no fer-ho, però m'ajudarà el que es diu a l'explicació de la contracoberta: «Mestres, a més de a les escoles i col·legis, n'hi ha pertot arreu: tots en tenim algun a la família; cada dia ens hi topam als llocs més inversemblants, a la feina, al cafè, a la televisió..., i, fins i tot ens hi colgam.». I fixau-vos que hi ha un refrany molt mallorquí que diu: «Qui es colga amb un mestre, ensenyat s'aixeca». Moltes gràcies.

TALLER GRÀFIC RAMON
25
TALLER GRÀFIC RAMON
La Bona Impressió
EDICIONS
COMUNICACIÓ IMPRESA
AUTOEDICIÓ
DISSENY GRÀFIC
TREBALLS D'ALTA QUALITAT
JAUME BALMES, 43 - TEL. 75 44 32 - FAX 20 70 13
07004 PALMA - MALLORCA

Llibreria Quart Creixent
Carrer d'en Rubí, 5
Tel. (971) 71 38 21
07002 Palma (Mallorca)